

Enkelhet & nytta

Fortifikationsverket
Arkitekturpolicy
2021



GD har ordet

Fortifikationsverket är en av Sveriges största fastighetsägare. Vi förser totalförsvaret med ändamålsenliga fastigheter i form av hangarer, logement, bergrum, utbildningshallar, flygtorn, gymhallar, ridhus, kontorshus, övningsfält och mycket mer.

Försvarsbeslut 2020 innebär en kraftig tillväxt. Nya regementen ska byggas samtidigt som vi renoverar, moderniserar och anpassar vårt befintliga bestånd. Det är en fantastisk möjlighet och ett stort ansvar för Fortifikationsverket att få vara med att bygga ett starkare Sverige.

Hur vi väljer att bygga påverkar de som ska leva, arbeta och verka i våra miljöer. Oavsett verksamhet ska våra fastigheter skapa bra förutsättningar för det uppdrag som ska utföras. I det arbetet spelar arkitekturen en viktig roll. God arkitektur behöver inte kosta mer men kräver tanke, vilja och engagemang.

En förutsättning för att åstadkomma god arkitektur är att det finns en gemensam vision om kvalitet och utformning, samt en god kunskap om och förståelse för den plats som projektet förhåller sig till. Fortifikationsverkets arkitekturpolicy tar sin utgångspunkt i det nationella målet för gestaltad livsmiljö. Den ska bidra till att skapa attraktiva och välfungerande miljöer som stödjer våra partners verksamhet.

Det finns mycket att vara stolt över i vårt bestånd. Historiska miljöer som används än i dag jämte moderna energieffektiva byggnader i framkant. Arkitekturpolicyn ska ge oss vägledning och rätt förutsättningar att skapa värde även i kommande projekt.



Maria Bredberg Pettersson.
Generaldirektör, Fortifikationsverket.

Omslag
Ridhuset vid Kavallerikasern, Stockholm.
Tengbom (2014).



Vikten av arkitektonisk kvalitet

Arkitekturfrågorna har alltid varit aktuella inom Fortifikationsverket och dess föregångare. Från början handlade det om kartering och befästningsteknik – som fram till 1900-talet var en viktig del inom arkitekturen – men kom snart att även inbegripa anläggandet av nya städer och stadsdelar. Flera av de mest tongivande arkitekterna i Sverige har börjat sin bana inom Fortifikationen, exempelvis Nicodemus Tessin d.ä. (Bancohuset, Gamla stan, Stockholm), – och Fredrik Blom (kasern för livgardet till häst, Storgatan Stockholm).

Den stora utbyggnaden av regementen under de första två årtiondena på 1900-talet präglar idag många svenska städer. Det är ett av de största byggprojekten som genomförts i Sverige. Byggnaderna håller genomgående en hög arkitektonisk kvalitet, exempelvis var den nya anläggningen för Livgardet till häst (K1) på Lidingövägen en inspirationskälla för Strindberg när han skrev ”Ett drömspel” och är fortfarande en magnifik byggnad. K1 ritades av arkitekten Erik Josephsson som sedan kom att sätta sin prägel på den fortsatta regementsutbyggnaden över landet.

Efter första världskriget avrustade Sverige, flera regementen lades ner och kavalleriet avvecklades i stort. När omvärldsförutsättningarna blev sämre i början av 30-talet påbörjades en ny upprustning, främst genom etablerandet av nya flygflottiljer. Det blev inledningen på nästa stora utbyggnad som sträckte sig till ca 1950 och kulminerade under andra världskriget. Försvaret var snabba att ta till sig den modernistiska arkitekturen. Det innebar enkla byggnader med väl genomarbetade detaljer, det som vi idag känner som ”folkhemsarkitekturen”. Den strikta utformningen med kaserngårdar försvann och ersattes av mindre byggnadsvolymer som anpassades efter terrängen. Det mesta utfördes som typbyggnader efter standardritningar som anpassades efter platsens förutsättningar.

Efter andra världskriget fortsatte utbyggnaden av försvarets anläggningar. Den senaste ”vågen” av nya garnisonsområden var mellan 1965 och 1980 då flera äldre regementen flyttades till nya orter eller lokaliseringar. De nya garnisonerna speglar sin tids arkitektur, exempelvis Livgardet i Kungsängen representerar ett typiskt 60-talsområde i betong med en väl strukturerad plan och väl genomförd separering av trafiken medan K4 i Arvidsjaur mer liknar ett inomhuscentrum som var modernt vid den tidpunkten (1980) då det byggdes.

Den historiska framväxten av våra garnisoner och läger beskrivs väl i boken ”Bygga och befästa”, Johan Mårtelius, 2013, Arkitektur Förlag. Med den debatt som är idag kring samhällsbyggandet och hur vi utformar vår miljö så är ämnet fortfarande mycket aktuellt och viktigt.

Försvarsbeslutet 2020 innebär den största upprustningen av det svenska försvaret på årtionden. Fortifikationsverket är redo att bidra till en stärkt försvarsförmåga med byggnader och lokaler som möter försvarsmaktens behov.

Vänster

Visionsbild Tofta skjutfält
C.F. Möller Architects (2016).



Gestaltad livsmiljö

Vänster
Helikopterhangar F17
Ronnebys Flottilj
Grontmij Sverige (2017).

Arkitekturpolicyn tar sin utgångspunkt i det nationella målet för gestaltad livsmiljö. Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
- det offentliga agerar förebildligt,
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Fortifikationsverkets arbete med arkitektur

Fortifikationsverket strävar efter att i försvarsfastigheter; byggnader, anläggningar och yttre miljö, skapa och bevara god arkitektur. En levande dialog om arkitektur förs med egen personal och hyresgäster samt med anlitade konsulter och entreprenörer. Arkitektkompetens används för gestaltande uppgifter inom nybyggnad, ombyggnad, garnisonsplanering, gestaltungsprogram samt mark- och landskapsplanering.

Arkitekturrådet

Syftet med Arkitekturrådet är att skapa ett instrument för att höja den arkitektoniska kvaliteten på Fortifikationsverkets verksamhet avseende såväl investering som förvaltning. Arkitekturrådet består av fyra externa arkitekter, verksarkitekt (sekreterare) samt Generaldirektören som ordförande. Rådet startade 2003 och sammanträder ca 5-6 gånger per år. Rådet är enbart rådgivande, rådets ståndpunkter förs sedan vidare i linjen eller till projektledare.

Arkitekturpris

Arkitekturpriset har instiftats av Fortifikationsverket för att utveckla den militära byggnadstraditionen och inspirera till god arkitektur i försvarsfastigheter genom att lyfta fram goda exempel på genomförda byggprojekt. Målet med Arkitekturpriset är att medverka till att premiera föredömlig arkitektur inom Fortifikationsverket.

Genomförande av projekt

Projekteringsfasen syftar till att stegvis utarbeta och upprätta handlingar så att upphandling och byggande kan ske. Till stöd för upphandling, projektering och dokumentation finns ett antal styrande dokument samt hjälpmedel och verktyg.

Verksarkitektens roll

Förutom tillsyns- och rådgivningsroll i arkitekturfrågor medverkar verksarkitekten i olika planeringsfrågor som berör den fysiska miljön. Samråd sker i strategiskt viktiga projekt. Verksarkitekten håller också i kontakterna med Statens Konstråd.



01.

Ta tillvara och utveckla platsens karaktär

Utformning och gestaltning av nybyggnader och tillbyggnader ska ske med respekt för och värnande av befintlig miljö och bebyggelse. Byggnader ska bidra till att göra platsen bättre. Konstnärliga och kulturhistoriska värden ska tas tillvara och utvecklas. Garnisonsplanering, strategiska fastighetsplaner och gestaltungsprogram ska utgöra grund för att skapa riktlinjer för förändringar i bebyggelse- och landskapsmiljöerna. För statliga byggnadsminnen (SBM) upprättas särskilda vårdprogram.

Vänster

En ny byggnad har infogats innanför de äldre murverken. Anläggningen underordnar sig den befintliga muren och det historiska arvet. Arsenalen Sjösäkerhetsskolan, Karlskrona. Tranark (2008).



Ovan

Karlbergs slott uppfördes i två etapper under 1630- och 1670- talen av Karl Karlsson Gyllenhielm och Magnus Gabriel de la Gardie.

Nästa sida

Den i mitten placerade porten förstärker den centrala axeln genom området, från kanslibyggnadens hästskoformade entrévalv över kaserngården till ridhuset. Ridhuset vid Kavallerikasern, Stockholm. Tengbom (2014).

Nästa sidan nedan

Med små tillägg skapas en god miljö. En entréskylt och orienteringstavla har lagts till, samt en minnesplats med syfte att hedra de soldater som stupat vid utlandsmissioner. Revingehed upprustning av yttre miljö, Lund. Sweco Architects (2011).

Nästa uppslag

Övningsområdet etablerades redan på 1860-talet. Arbetet med platsen har vägletts av respekt för ett värdefullt kulturarv och omsorg om en god arbetsmiljö. på Revingehed upprustning av yttre miljö, Lund. Sweco Architects (2011).





02.

Låt verksamheten speglas genom god gestaltning

Försvarets roll och betydelse i samhället bör återspeglas i byggnadernas utformning och i konstnärlig gestaltning. Byggnader och anläggningar ska ges en arkitektonisk utformning som motsvarar och uttrycker deras verksamhet och funktion. De ska erbjuda sina brukare en god och stimulerande arbetsmiljö och kunna ge dem en känsla av tillhörighet och stolthet.

Vänster

Tornet där flygledarna leder den operativa verksamheten reser sig som ett utropstecken. Flygledartornet, Vidsel. a och d arkitektkontor (2017).

Höger

En robust byggnad som tar för sig. En karaktärsfull symbol för hela flygbasen. Flygledartornet, Vidsel. a och d arkitektkontor (2017).

Höger nedan

Dyktutbildning nära havet. Anläggningen består av flera delar som komponerats till en välformad helhet, vilken dessutom med enkla medel har anpassats till omgivande byggnaders arkitektur och är väl anpassad efter verksamheten. Dykeri- och navalmedicinskt centrum, Karlskrona. HMXW Arkitekter (2011).

Motstående sida ovan

Ridhuset har ett luftigt och lätt intryck som uppskattas av såväl ryttare som publik verksamhet. Ridhuset vid Kavallerikasern, Stockholm. Tengbom (2014). Arkitekturen är en samtida tolkning av klassiska ridhus som självständigt samspelar både med kasernen mitt emot och de funktionalistiska bostadshusen på andra sidan.

Motstående sida nedan

Ridhuset vid Kavallerikasern, Stockholm. Tengbom (2014).

Nästa uppslag

En restaurangbyggnad som på ett enkelt och självklart sätt uttrycker den verksamhet som byggnaden inrymmer. En byggnad som väl utnyttjar sitt vackra läge i den branta sluttningen mot Gullmarsfjorden och bjuder på en häpnadsväckande utsikt genom sina stora glasytor. Skredsvik matsal och restaurangbyggnad, Uddevalla. D OFFICE (2011).







03.

Gör medvetna val av teknik och material

Vänster

Den rejäla takfoten bidrar till att minska solinstrålningen på ridytan. Liggande träpaneler och ribbor av trä ger möjlighet till en mer storskalig uppbyggnad. Materialvalen är enkla och naturliga; trä, glas och sten i såväl exteriör som interiör. Ridhuset vid Kavallerikasern, Stockholm. Tengbom (2014).

Byggnader ska karaktäriseras av god funktion, kvalitet och beständighet. I detta ingår att välja byggmaterial och tekniska lösningar anpassade till byggnadens egenart, dess funktionella livslängd, dess kulturhistoriska värden och omgivande bebyggelse och miljö. Detta ska möjliggöras genom innovativt tänkande och för objektet anpassade byggnadstekniker och byggmaterial.



Föregående sida

Fasaden är i huvudsak massivt gult tegel och ansluter till den gula färgskalan i området. Invändigt är golvmaterialet slitstarkt: kalksten, klinker, trä och linoleum. Militärrestaurang, Såtenäs. White Arkitekter (2005).

Föregående sida nedan

Grunden för utformningen är bra funktion och arbetsmiljö, kombinerat med god arkitektur, genomarbetade detaljer och materialval. Motorskolan, Skövde. White Arkitekter (2014).

Nedan vänster

Placeringen i sluttningen var given men ställde särskilda krav. Skredsvik matsal och restaurangbyggnad, Uddevalla. D OFFICE (2011).

Nedan höger

Matsalen är ljus och generöst dimensionerad med en rumshöjd på över fyra meter och en glasvägg mot söder. Skredsvik matsal och restaurangbyggnad, Uddevalla. D OFFICE (2011).





04.

Ta ansvar för en hållbar utveckling

Vänster

Ombyggnaden har kunnat göras med stommen till största del orörd och tilläggen passats in i befintliga volymer. Kavallerikasern ombyggnad av stall och förråd, Stockholm. White Arkitekter, Lund och Valentin Arkitekter (2008).

Byggande och förvaltning ska präglas av miljöhänsyn och utgå från långsiktigt hållbara lösningar. I hållbarhet ingår även hänsyn till kulturhistoriska värden. Ett livscykelperspektiv ska tillämpas, med hushållning av naturresurser och energi, ökad användning av förnybar energi, återvinningsbara material samt strävan mot en för människan hälsosam miljö.



Motstående sida ovan

Ombyggnaden har syftat till att skapa bättre miljö för verksamhet och kringboende. Kavallerikasern ombyggnad av stall och förråd, Stockholm. White Arkitekter, Lund och Valentin Arkitekter (2008).

Motstående sida nedan

Vindsinredningen har gett fler användbara utrymmen utan att byggnaden exteriört har förändrats nämnvärt. Kavallerikasern ombyggnad av stall och förråd, Stockholm. White Arkitekter, Lund och Valentin Arkitekter (2008).

Ovan

En varsam ombyggnad av herrgården har gjorts när den anpassats till de krav som moderna arbetsmiljöer ställer på ventilation, värme och kyla. Klagstorp arbetslokaler, Skövde. Arkitektkontoret Ritningen (2008).

Nästa uppslag

Vid renoveringen har traditionella färgtyper och tapeter använts vilket ger en vacker och autentisk miljö. Klagstorp arbetslokaler, Skövde. Arkitektkontoret Ritningen (2008).





05.

Utforma generella och flexibla byggnader och miljöer

Nya byggnader och anläggningar ska utformas så att de med rimliga åtgärder kan anpassas till förändringar i verksamheten. Generalitet innebär att byggnaden har förmåga att rymma olika verksamheter och möta förändringar. Flexibiliteten utgörs av möjligheten att förändra genom att väggar, installationer och ytskikt lätt kan anpassas till nya eller ändrade verksamheter. Äldre byggnaders generella kvaliteter ska tillvaratas utan att deras kulturhistoriska kvaliteter förvanskas .

Vänster

Den ursprungliga stommen står kvar.
Fältarbetskolan, Eksjö.
Tranark (2003).



Motstående sida ovan

Den generellt och flexibelt utformade Flygskolan är en enkel, transparent och tydligt disponerad byggnad för utbildning av piloter. Flygskolan Malmen, Linköping. Böving och Kinnmark (2009).

Motstående sida nedan

Havremagasinet har blivit en konsthall. De stora ljusa rummen ger goda förutsättningar för den utställda konsten. Havremagasinet, Boden. MAF Arkitektkontor (2017).

Ovan

En robust byggnad i enkel volym som är anpassad för att enkelt grupperas om för individuella och gruppledda övningar. SWEDINTs utbildningslokaler, Kungsängen. AROS-gruppen Arkitekter AB (2005).

Höger

En av Smålands husarers vackra stallbyggnader har omvandlats till moderna undervisningslokaler. Fältharbetskolan, Eksjö. Tranark (2003).





06.

Beakta skydds- och säkerhetsaspekter i gestaltungs- och planeringsprocessen

Vänster
Teknikbyggnad, Vidsel.

Skydds- och säkerhetsaspekter i verksamheten ska hanteras tidigt i planerings- och byggprocessen och integreras med byggnadens funktion, tekniska lösningar och gestaltning.



Motstående sida ovan
 Vaktfunktionen Tofta skjutfält.
 Ursprungsskiss.
 C.F. Møller Architects (2016).

Motstående sida nedan
 Funktion går före form.
 Motorskolan, Skövde.
 White Arkitekter (2014).

Ovan
 Om- och tillbyggnad av Målrobotverkstaden
 vid skjutfältet i Vidsel. Mats Öhman (1998).

Fotografer:
Omslag
Foto: Fortifikationsverket Johan Danielsson
Konstverk: "Kokard" av Cecilia Aaro och Matilda Fahlsten

Sid. 3
Foto: Maria Eberfors

Sid. 8
Foto: Nino Monastra

Sid. 10
Foto: Fortifikationsverket

Sid. 11
Foto: Fortifikationsverket, Johan Danielson
Foto: Mic Calvert

Sid. 12–13
Foto: Mic Calvert

Sid. 16
Foto: Mic Calvert

Sid. 17
Foto: Fortifikationsverket, Johan Danielson
Foto: Sten Jansin

Sid. 18–19
Foto: Mic Calvert

Sid. 20
Foto: Sten Jansin

Sid. 22
Foto: Fortifikationsverket
Foto: Mic Calvert

Sid. 23
Foto: Mic Calvert

Sid. 24
Foto: Nino Monastra

Sid. 26–27
Foto: Nino Monastra

Sid. 28–29
Foto: Nino Monastro

Sid. 30
Foto: Fortifikationsverket

Sid. 32
Foto: Fortifikationsverket , Johan Danielson
Foto: Nino Monastra

Sid. 33
Foto: Nino Monastra
Foto: Mic Calvert

Sid. 34
Foto: Fortifikationsverket , Johan Danielson

Sid. 36
Foto: Mic Calvert

Sid. 37
Foto: Fortifikationsverket, Ingela Andersson Lindberg





FORTIFIKATIONSVERKET